

Dit artikel bestaat uit twee delen. Het eerste deel staat in *Praxisbulletin* 33-9, en gaat in op de inhoud en achtergronden van Mediërend Leren. In dit tweede deel krijgt u praktische handreikingen voor de toepassing ervan.

Praktische handreikingen

Mediërend Leren (2)

Mediërend Leren® is een ontwikkelingspsychologisch concept dat u zowel bij het begeleiden van groepen kinderen als bij een-op-eenbegeleiding kunt toepassen. Dit leerconcept gaat uit van krachten en kwaliteiten, zonder de beperkingen te negeren. Een mediërend leerkracht gelooft in structurele veranderbaarheid. Hij vertrouwt erop dat er gaatjes te vinden zijn in het plafond van elk kind, met of zonder ontwikkelingsachterstand of -voorsprong. Er is hoogstens sprake van deelplafonds. In dit artikel vindt u een aantal praktische handreikingen om hiermee aan de slag te gaan in de dagelijkse onderwijspraktijk.

Handreiking 1

Heb oog voor het denkproces

Het stimuleren van de ontwikkeling van kinderen vraagt van een leerkracht dat hij oog heeft voor de manier van denken van het kind. Er is hierbij sprake van drie fasen: de opname-, de verwerkings- en de weergavefase. Deze fasen doorloopt ieder mens voortdurend en op hoog tempo. De fasen volgen elkaar op. Het is een cyclisch proces. Wanneer het informatieverwerkingsproces correct verloopt, dan neemt een kind alle informatie op, verwerkt het de informatie correct en reageert het passend.

U bewust zijn van deze drie fasen én van het feit

dat het in elk van deze fasen mis kan gaan, biedt u houvast bij het ondersteunen van kinderen: Komen alle gegevens op de correcte wijze binnen? Hoe verwerkt het kind de gegevens? Op welke manier geeft het kind de verwerkte informatie terug?

De valkuil is de aandacht vooral te richten op de weergavefase. De uitkomst van het denkproces is immers concreet waarneembaar. Een fout antwoord kan echter voortkomen uit elk van de drie fasen. Een kind kan bijvoorbeeld niet alle gegevens volledig hebben opgenomen, wat leidt tot een fout antwoord. Of een kind kan alle gegevens hebben opgenomen, maar ze vervolgens verkeerd verwerken, waardoor het het foute antwoord geeft. En het kind kan de informatie correct hebben opgenomen en correct hebben verwerkt, maar bijvoorbeeld te gehaast zijn bij het geven van zijn antwoord, waardoor het antwoord alsnog niet correct gegeven wordt.

Als u zicht hebt op de fase(n) waarin het in het denkproces misgaat, kunt u gericht hulp bieden en vergroot u de kans op goede antwoorden.

Informatieverwerkingsmodel

De meeste hersenactiviteiten vragen een grote concentratie en een complex gebruik van de cognitieve functies, zowel om informatie op te nemen en te verwerken als om informatie weer te geven.

Emiel van Doorn & Floor van Loo

Emiel van Doorn en Floor van Loo zijn werkzaam als trainer bij de Stichting ter Bevordering van de Cognitieve Ontwikkeling (StiBCO). Emiel heeft 'de omgekeerde piramide met cognitieve functies' ontwikkeld. Dit is een praktisch handvat bij het begeleiden van kinderen met ondersteuningsbehoeften.

Het informatieverwerkingsmodel



De drie fasen moeten volledig en correct doorlopen worden om tot het juiste resultaat te komen

Handreiking 2

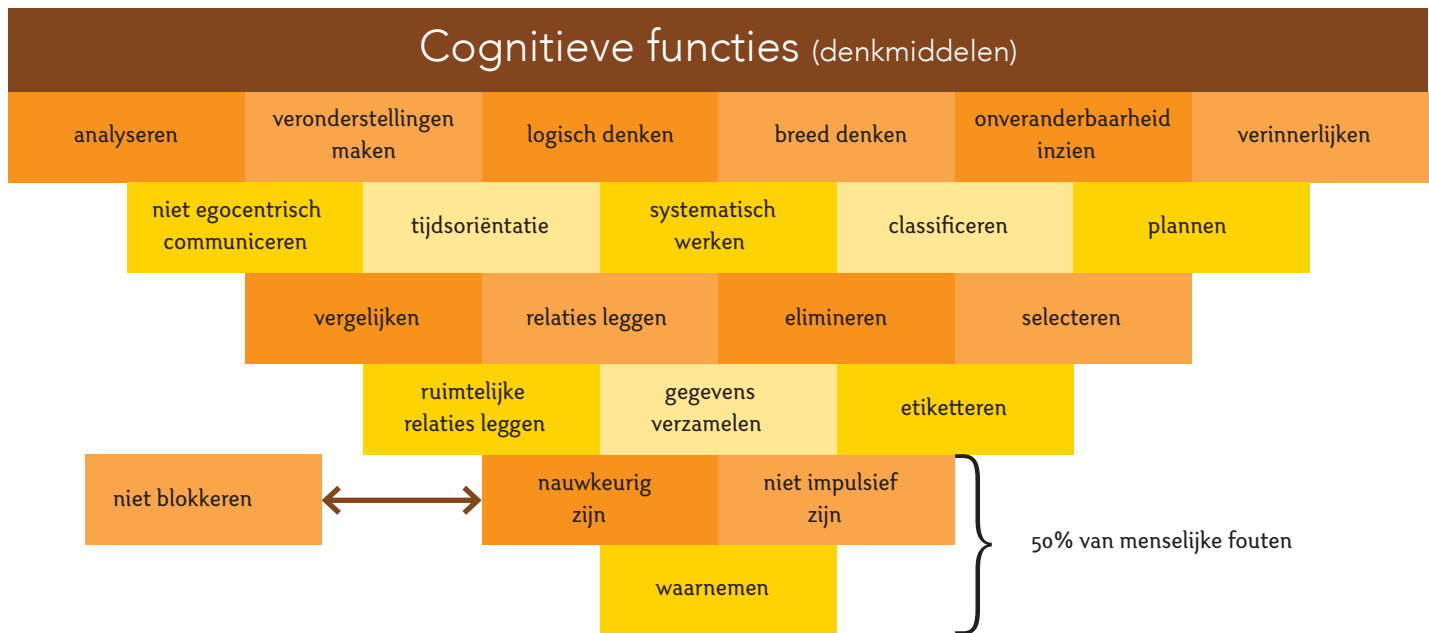
Focus op kunnen en willen, maar ook op (aan)voelen en doen

Zowel bij het opnemen, verwerken als weergeven van informatie maakt een kind gebruik van cognitieve functies. Maak, om zicht te krijgen op zijn sterke en zwakte cognitieve functies, gebruik van de omgekeerde piramide met cognitieve functies van Emiel van Doorn (zie onderstaand schema). Dit is zowel een analyse- als een begeleidingsinstrument. Werk aan één cognitieve functie tegelijk. Dat maakt u zowel doelgerichter als creatiever bij het creëren van situaties of taken waarin het kind wordt uitgedaagd de cognitieve functie in te zetten.

Het streven is dat kinderen de cognitieve functies zelfstandig en spontaan inzetten wanneer ze van toepassing zijn. Dat betekent dat ze de cognitieve functies moeten leren *beheersen*. Het houdt ook in dat ze moeten leren *aanvoelen* wanneer ze de cognitieve functies moeten inzetten, dat ze de cognitieve functies moeten willen inzetten en dat ze de cognitieve functies ook *daadwerkelijk inzetten*. Besteed daarom aandacht aan *kunnen, voelen, willen* en *doen*.

Voorkom dat de aandacht alleen gericht wordt op kunnen en willen. Onder meer John Hattie wijst erop dat juist het *aanvoelen*, oftewel het maken van transfers, van groot belang is om het geleerde te verbreden en om daadwerkelijk

Cognitieve functies weergegeven in piramidevorm



tot ontwikkeling te komen. U kunt dit bewerkstelligen door de kinderen vergelijkingen te laten maken tussen verschillende taken en activiteiten: Wat is hetzelfde? Wat is anders? Wat kan behouden blijven en wat moet aangepast worden om de nieuwe taak te kunnen maken in vergelijking tot de vorige taak?

‘Zorg hebben voor’ is
samen zoeken
naar de
oplossingen
in het kind zelf

Handreiking 3

Heb geen zorgsyndroom

Het is onder andere uw rol om kinderen te stimuleren hun kennis en ervaringen uit te breiden. In de praktijk is het niet altijd makkelijk hier vorm en inhoud aan te geven, zeker niet als het kinderen met ondersteuningsbehoeften betreft. Kijk daarom uit voor het zogenaamde zorgsyndroom. Leerkrachten die hier last van hebben willen kinderen zo veel mogelijk faalervaringen besparen. Dit heeft een aantal onbedoelde bijeffecten:

- Door kinderen faalervaringen te besparen, ontnemt u kinderen de kans bepaalde ontwikkelstappen te zetten. Falen is namelijk onlosmakelijk verbonden met ontwikkelen. Denk maar eens terug aan ervaringen waar u zelf het meest van hebt geleerd.

Het gaat hier om faalervaringen binnen de *Zone van de Naaste Ontwikkeling*. Ga faalervaringen dan ook niet uit de weg. In het *Basisboek Mediërend Leren* (F. Van Loo & E. Van Doorn, 2013) staat: ‘Leren en ontwikkelen doet pijn. Falen en tijdelijk terugvallen hoort erbij. Door als leerkracht dit niet te proberen te voorko-

men (=zorgsyndroom), maar samen met het kind te leren falen en weer op te krabbelen, biedt u het kind de kans te ontwikkelen.

Uw liefde voor het kind is niet minder groot als u uw eigen zorgsyndroom aanvalt.’

- Het zorgsyndroom kan ertoe leiden dat er een *selffulfilling prophecy* ontstaat. Als de verwachting is dat een kind iets niet kan en het krijgt niet de gelegenheid te laten zien dat hij het misschien wel kan, wordt de hypothese dat hij het niet kan bevestigd.

Streef na dat de kinderen uw ondersteuning niet meer nodig hebben. Beschouw uzelf als tijdelijk tussenpersoon van wiens kennis en ervaringen kinderen gedurende een bepaalde periode mogen genieten. Het biedt ze input om ontwikkelstappen te kunnen en durven zetten.

Handreiking 4

Deel de verantwoordelijkheid

Soms halen leerkrachten van alles uit de kast om een kind te ondersteunen. Ze steken er veel energie in en werken keihard. In veel gevallen is een kind zich daar niet van bewust. Het (h)erkent zijn

beheersing	ZNO	niet aankunnen
zone van de actuele ontwikkeling	zone van de naaste ontwikkeling	ontologisch veiligheidssysteem
wat het kind zelfstandig kan uitvoeren	wat het kind samen met een ander kan uitvoeren	wat het kind ook met een ander (nog) niet kan uitvoeren
kind heeft geen hulp nodig	kind kan het niet zonder hulp van een bekwamer iemand	kind raakt beschadigd als doorgezet wordt

De Zone van de Naaste Ontwikkeling (ZNO) van Lev Semyonovich Vygotsky, schematisch weergegeven

- F. Van Loo & E. van Doorn, *Basisboek Mediërend Leren. Van medisch labelen naar omgaan met verschillen*. Boom, Amsterdam, 2013.
- Op stibco.nl vindt u onder meer een uitgebreide literatuur- en bronnenlijst, met verwijzingen naar publicaties van wetenschappers als Feuerstein, Klein, Tzuriel en Haywood.

Slot

Het begeleiden van kinderen op basis van Mediërend Leren vraagt aandacht en studie. Als u bijvoorbeeld de termen uit de omgekeerde piramide met cognitieve functies kent, wil dat niet per se zeggen dat u ook de achterliggende inhoud kent. Realiseer u ook dat Mediërend Leren geen receptenboek is. De sterke en minder sterke cognitieve functies verschillen per kind, net als hun interactiestijl en -voorkeur. Hetzelfde geldt voor leerkrachten zelf. De sterke en minder sterke kanten van zowel de kinderen als de leerkracht beïnvloeden hun onderlinge relatie.

ontwikkeldoelen nog niet. Ontwikkeling wordt echter pas gerealiseerd als een kind zich medeverantwoordelijk voelt. Ga niet te snel aan oplossingen werken, maar neem de ruimte kinderen probleem-eigenaar te laten worden van hun ondersteuningsbehoeften. Dat betekent dat kinderen de verantwoordelijkheid krijgen voor taken die in hun *Zone van Actuele Ontwikkeling* liggen. Dit zijn de taken die kinderen zelfstandig, zonder hulp, uitvoeren. Maak ze medeverantwoordelijk voor taken die in hun *Zone van de Naaste Ontwikkeling* liggen. Dit zijn de taken die kinderen met hulp van de leerkracht (of een andere begeleider) kunnen verrichten. De eerder genoemde faalervaringen kunnen hierbij bevorderlijk zijn voor de ontwikkeling. De gemaakte fout kan immers, samen met de leerkracht, worden hersteld. De faalervaring wordt daarmee een succeservaring. Geef kinderen geen verantwoordelijkheid voor taken die in hun *Ontologisch Veiligheidssysteem* liggen. Neem daar als leerkracht zelf verantwoordelijkheid voor. Het betreft taken die kinderen niet kunnen uitvoeren, ook niet met hulp van de leerkracht. Kinderen toch vragen deze taken te verrichten leidt tot mogelijk onherstelbare faalervaringen. Ze kunnen de fout immers niet corrigeren, ook niet met ondersteuning. Het zijn faalervaringen die kinderen beschadigen en druk zetten op de relatie tussen kind en leerkracht. Dit moet een leerkracht te allen tijde proberen te voorkomen.

Handreiking 5

Ken uw materiaal

Er bestaan diverse denkstimulerende methodes, zoals *Bright Start* van Haywood en het *Instrumenteel VerrijkingsProgramma (I.V.P.)* van Feuerstein. *Bright Start* richt zich op groepen kinderen in de kleuterleeftijd, I.V.P. biedt begeleidingsmogelijkheden voor kinderen vanaf ongeveer 8 jaar.

Het is niet per se nodig gebruik te maken van dit soort programma's. Door een analyse te maken van het les- en spelmateriaal dat op school aanwezig is, krijgt u zowel zicht op de cognitieve functies als op de overige eisen die in het materiaal verborgen zitten (denk aan tijdsdruk, motorische eisen, de fasen van het denkproces, enzovoort). Bewustwording van deze eisen maakt de beperkingen en de mogelijkheden van het materiaal zichtbaar. Dit is van belang, omdat de eisen die in het materiaal zelf gelegen zijn de prestaties van het kind beïnvloeden. Om de prestaties van kinderen goed te kunnen interpreteren is het belangrijk dat u weet welke eisen het materiaal precies stelt.

Handreiking 6

Maak gebruik van spelmateriaal

Gebruikmaken van spelmateriaal kan voordelen hebben bij het bevorderen van cognitieve functies. Het spreekt veel kinderen aan. Maak duidelijk dat een spel gebruikt wordt om een cognitieve functie te oefenen. Het gaat dus eigenlijk niet om een spel, maar om een 'werkje'. Geef dan ook aan dat het erom gaat dat jullie een vaardigheid onderzoeken en dat het niet om het spel gaat. Op die manier beschermt u het speelplezier van het